

УДК 331.45

DOI: 10.30838/J.BPSACEA.2312.260422.37.849

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ВІД НЕЩАСНОГО ВИПАДКУ НА ВИРОБНИЦТВІ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ЗАХВОРЮВАННЯ : ТЕНДЕНЦІЇ НАВЧАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

КАЛДА Г. С.^{1,2*}, *докт. техн. наук, проф.*,
СОКОЛАН Ю. С.³, *канд. техн. наук, доц.*,
РИБАЛКА К. А.⁴, *канд. техн. наук, доц.*,
ШПАК Д.⁵, *канд. техн. наук*

^{1*} Кафедра будівництва та цивільної безпеки, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, 29016, Хмельницький, Україна, тел. +38 (097) 478-59-86, e-mail: kalda.galina@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-6309-7661

^{2*} Кафедра водопостачання та водовідведення, Жешувська політехніка, вул. Повстанців Варшави, 12, 35-959, Жешув, Польща, тел. +48 (17) 865-10-68, ORCID ID: 0000-0002-5142-0473

³ Кафедра будівництва та цивільної безпеки, Хмельницький національний університет, вул. Інститутська, 11, 29016, Хмельницький, Україна, тел. +38 (068) 202-16-17, e-mail: sokolan.julia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0273-5719

⁴ Кафедра безпеки життєдіяльності, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, вул. Чернишевського, 24-а, 49600, Дніпро, Україна, тел. +38 (050) 905-51-42, e-mail: ekaterina.rybalka1980@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7049-6871

⁵ Кафедра водопостачання та водовідведення, Жешувська політехніка, вул. Повстанців Варшави, 12, 35-959, Жешув, Польща, тел. +48 (17) 865-14-35, ORCID ID: 0000-0001-9654-2477

Анотація. *Постановка проблеми.* Проведено аналіз ситуації, що склалась у деяких країнах світу та в Україні, пов'язаної зі страховими нещасними випадками. Показано, які причини нещасних випадків превалюють та з чим вони пов'язані. Проаналізовано необхідність об'ємного викладання дисциплін у навчальних закладах, пов'язаних з охороною праці, профілактикою нещасних випадків, страхуванням нещасних випадків для отримання майбутніми фахівцями повного розуміння можливих проблем на виробництві та уміння їх залагодити. Розглянуто актуальність міжнародної співпраці у галузі охорони праці, профілактики нещасних випадків та у системі страхування від нещасних випадків та професійних захворювань. **Мета** – аналіз законодавства та наукових досліджень щодо розвитку сфери захисту від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, а також стисла характеристика законодавства європейських країн щодо надання допомоги працівникам у разі настання страхового випадку. **Висновок.** Проведено аналіз тенденцій розвитку соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань на прикладі країн Євросоюзу та України, який показує важливість створення превентивної програми страхування, до якої входять такі напрями як здійснення заходів з регулювання шляхом включення норм з охорони праці до програм соціального страхування від нещасних випадків та професійного захворювання; посилення контролю за станом безпеки праці як на самому підприємстві, так і на рівні держави; усунення неформальної економіки шляхом застосування норм Міжнародної організації праці слід більше приділяти уваги профілактиці травматизму, навчанню студентів – майбутніх працівників та керівників, надання їм більше освітніх послуг із дисциплін, які можуть дати знання щодо збереження життя та здоров'я працівників.

Ключові слова: *соціальне страхування; страховий випадок; нещасний випадок; професійне захворювання*

SOCIAL INSURANCE AGAINST INDUSTRIAL ACCIDENTS AND OCCUPATIONAL DISEASES : TRENDS OF LEARNING FOR STUDENTS

KALDA G.S.^{1,2*}, *Dr. Sc. (Tech.), Prof.*,
SOKOLAN Yu.S.³, *Cand. Sc. (Tech.), Assoc. Prof.*,
RYBALKA K.A.⁴, *Cand. Sc. (Tech.), Assoc. Prof.*,
SZPAK D.⁵, *Cand. Sc. (Tech.)*

^{1*} Department of Construction and Civil Security, Khmelnytskyi National University, 11, Instytutka St., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine, tel. +38 (097) 478-59-86, e-mail: kalda.galina@ukr.net, ORCID ID: 0000-0001-6309-7661

^{2*} Department of Water Supply and Sewage Systems, Rzeszow University of Technology, 12, Al. Powstancow Warszawy, 35-959, Rzeszow, Poland, tel. +48 (17)-865-10-68, ORCID ID: 0000-0002-5142-0473

³ Department of Construction and Civil Security, Khmelnytskyi National University, 11, Instytutska St., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine, tel. +38 (068) 202-16-17, e-mail: sokolan.julia@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0273-5719

⁴ Department of Life Safety, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, 24-a, Chernyshevskoho St., Dnipro, 49600, Ukraine, tel. +38 (050)-905-51-42, e-mail: ekaterina.rybalka1980@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-7049-6871

⁵ Department of Water Supply and Sewage Systems, Rzeszow University of Technology, 12, Al. Powstancow Warszawy, 35-959, Rzeszow, Poland, tel. +48 (17) 865-14-35, ORCID ID: 0000-0001-9654-2477

Abstract. Problem statement. The article analyzes the situation in some countries of the world and Ukraine related to insurance accidents. It is shown what causes of accidents prevail and what they are connected with. The necessity of a large-scale teaching in the educational institutions, connected with the labor protection, accidents prevention, accidents insurance has been analyzed in order to provide the future specialists with the full understanding of possible problems at work and ability to handle them. The relevance of international cooperation in the field of labor protection, accident prevention and the system of insurance against accidents and occupational diseases is considered. **The purpose of the article.** Analysis of the legislation and scientific research on the development for field of protection against accidents at work and occupational diseases, and to provide a brief description of the European countries legislation on assistance to workers in the insured event case. **Conclusions.** The analysis of development tendencies for social insurance against accidents and occupational diseases by the example of EU countries and Ukraine has fulfilled. It shows the importance of preventive insurance programme creation, which includes implementing regulatory measures by incorporating labor protection norms into social insurance programs against accidents and occupational diseases; strengthening monitoring of occupational safety both in the enterprise and at national level; eliminating the informal economy by applying the International Labor Organization standards. More attention should also be focused to injury prevention, training workers, training students – future workers and managers, providing them with more educational services in disciplines that can provide knowledge on the preservation of life and workers health.

Keywords: *social insurance; insured event; accident; occupational disease*

Постановка проблеми. Аналіз статистичних даних щодо виробничого травматизму свідчить що, на жаль, ситуація в багатьох країнах світу, зокрема й в Україні, не найкраща. Згідно з даними, отриманими від Міжнародної організації праці, щорічно у світі з причин травматизму та професійних захворювань помирає понад 2,3 млн осіб (2 млн – через професійні захворювання, 350 тисяч – через нещасні випадки) [1]. Останніми роками спостерігається невелике збільшення кількості страхових нещасних випадків, а також кількості смертельно травмованих.

У нашій країні ситуація з травматизмом вимагає визначення пріоритетних напрямів для посилення захисту працівників від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання. Під час війни з Росією та великою кількістю вимушених біженців з України у країни Європи, в тому числі у Польщу, потрібно знати, як діє система соціального страхування, в тому числі від нещасних випадків та професійних захворювань у країнах Європи. Адже велика кількість не адаптованих до життя в інших країнах українців можуть зіткнутись із

відповідними проблемами. Вивчення дисципліни, пов'язаної з державним соціальним страхуванням від нещасних випадків та професійних захворювань, для студентів із цивільної безпеки, охорони праці, повинно бути обов'язковим для забезпечення розуміння молодими фахівцями, до чого невиконання техніки безпеки може призвести, а також, яку держава надає допомогу потерпілим на виробництві [2; 3].

Аналіз публікацій. Згідно з вітчизняними та закордонними дослідженнями, а також нормативними документами у сфері соціального захисту від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань [5; 6; 8; 9] показано, які причини нещасних випадків превалюють в Україні та інших країнах світу, з чим це пов'язано, які тенденції розвитку державного страхування від нещасних випадків спостерігаються в країнах Європи та в Україні.

Проведено узагальнення цих аспектів для можливості поліпшення умов праці на виробництві та для надання інформації майбутнім фахівцям, які вивчають

відповідні дисципліни у навчальних закладах.

Мета статті – аналіз законодавства та наукових досліджень щодо розвитку сфери захисту від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, а також наведення стислої характеристики законодавствам європейських країн щодо надання допомоги працюючим у разі настання страхового випадку.

Виклад матеріалу. Відомо, що форм страхування у багатьох країнах світу досить багато. Що стосується програми страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, ця форма страхування значно поширена у 165 країнах світу. І чим більш розвинена країна, тим більше уваги надається профілактиці та страхуванню від нещасних випадків. Існуючі програми страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань пов'язані з виконанням трьох функцій, на які також повинні звернути увагу студенти під час вивчення відповідної дисципліни:

1. Проведення профілактичних заходів, спрямованих на усунення шкідливих і небезпечних виробничих факторів, запобігання нещасним випадкам на виробництві, професійним захворюванням та іншим випадкам загрози здоров'ю застрахованих, викликаним умовами праці.

2. Відновлення здоров'я та працездатності потерпілих на виробництві від нещасних випадків або професійних захворювань.

3. Відшкодування шкоди, пов'язаної з втратою застрахованими особами заробітної плати або відповідної її частини під час виконання трудових обов'язків, надання їм соціальних послуг у зв'язку з ушкодженням здоров'я, а також, у разі їх смерті, здійснення страхових виплат непрацездатним членам їх сімей.

В Україні Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23.09.1999 № 1105 регламентує порядок призначення та здійснення страхових виплат потерпілим (членам їх сімей) [10].

Відповідно до статті 1 Закону № 1105 страховий випадок за соціальним страхуванням від нещасних випадків – це нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання (у тому числі встановлене чи виявлене в період, коли потерпілий не перебував у трудових відносинах із підприємством, на якому він захворів), що спричинили застрахованому професійно зумовлену фізичну чи психічну травму; нещасний випадок або професійне захворювання, яке сталося внаслідок порушення застрахованим нормативних актів про охорону праці [10].

Страхові виплати – це грошові суми, які Фонд виплачує застрахованому чи особам, що мають на це право, у разі настання страхового випадку.

Перелік обставин, за яких настає страховий випадок, визначено постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1232 «Про затвердження Порядку проведення розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».

Приводом щодо виплати потерпілому витрат на лікування, медичну професійну та соціальну реабілітацію та страхових виплат є акт розслідування нещасного випадку (Н-1) або акт розслідування професійного захворювання (отруєння) (П-5) за встановленими формами.

Потрібно звернути увагу на те, що Фонд соціального страхування вживає низку заходів, спрямованих на запобігання нещасним випадкам, усунення загрози здоров'ю працівників, викликаній умовами праці, студентам слід чітко з'ясувати необхідність у діяльності такої категорії спеціалістів як експерти з охорони праці, їх права та функції, які вони виконують, та вимоги, що висуваються до осіб, які виконують їх обов'язки [2].

Усі види соціальних послуг та виплат, які зазначено законодавством України, надаються застрахованій особі та утриманцям, тобто особам, які перебувають на утриманні застрахованого, незалежно від того, перебуває на обліку підприємство, на

якому стався страховий випадок як платник страхових внесків чи ні.

Контроль за використанням роботодавцями та застрахованими особами коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань – одне з основних завдань Фонду в Україні. Крім того, Фонд виконує такі функції:

- реалізує державну політику у сферах соціального страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;

- надає матеріальне забезпечення;
- здійснює страхові виплати;
- надає соціальні послуги;
- здійснює заходи з профілактики нещасних випадків;

- перевіряє обґрунтованість видачі та продовження листків непрацездатності застрахованим особам;

- аналізує та прогнозує надходження коштів від сплати єдиного внеску [10].

Роботодавець зобов'язаний надавати та оплачувати застрахованим особам у разі настання страхового випадку відповідний вид матеріального забезпечення, страхових виплат та соціальних послуг. Крім того, згідно із Законом № 1105-XIV, він повинен:

- вести облік коштів соціального страхування і своєчасно надавати Фонду встановлену звітність щодо цих коштів;

- під час перевірки правильності використання коштів Фонду та достовірності поданих роботодавцем даних надавати посадовим особам Фонду необхідні документи та пояснення з питань, що виникають під час перевірки;

- подавати в установленому порядку відповідно до законодавства відомості про розмір заробітної плати та використання робочого часу працівників; річний фактичний обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг); кількість нещасних випадків і професійних захворювань на підприємстві за минулий календарний рік; використання коштів Фонду за іншими напрямками в порядку, встановленому правлінням Фонду;

- інформувати про кожний нещасний випадок або професійне захворювання на підприємстві;

- безоплатно створювати всі необхідні умови для роботи на підприємстві представників Фонду;

- повідомляти працівникам підприємства адреси та номери телефонів Фонду, а також лікувально-профілактичних закладів та лікарів, які за угодами з Фондом обслуговують підприємство;

- подавати звітність до Фонду у строки, в порядку та за формою, що встановлені правлінням Фонду;

- повернути Фонду суму виплаченого матеріального забезпечення та вартість наданих соціальних послуг потерпілому на виробництві у разі невиконання своїх зобов'язань щодо сплати страхових внесків [10].

У разі порушення порядку використання страхових коштів роботодавця, добровільно чи на підставі рішення суду, повинен відшкодувати Фонду в повному обсязі неправомірно витрачену суму страхових коштів та/або вартість наданих соціальних послуг і сплатити штраф у розмірі 50 % такої суми. За несвоєчасне повернення або повернення не в повному обсязі страхових коштів на страхувальника накладається штраф у розмірі 10 % несвоєчасно повернутих або повернутих не в повному обсязі страхових коштів.

Під час вивчення дисципліни, яка пов'язана з державним страхуванням від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, студент повинен визначити порядок призначення та особливості здійснення страхових виплат у разі настання нещасного випадку на виробництві або виникнення професійного захворювання. Доцільним буде дослідження самого порядку розгляду справ про страхові виплати та причини відмови у виплатах і наданні страхових послуг. Студентам треба чітко знати юридичні, фінансові зв'язки органів соціального страхування, платників єдиного соціального внеску та банківських установ.

Що стосується страхування від нещасних випадків та професійних захворювань у країнах Європи, розглянемо це питання на прикладі принципів страхування від нещасних випадків та професійних захворювань, які мають місце у Німеччині, Швеції, Польщі.

Наприклад, у Німеччині значення профілактичної роботи продемонстроване програмою «Повернення до профілактики» [5], мета якої – створення механізму звітності, як під час розрахунків окупності інвестицій. Адже всім зрозуміло, що профілактика травматизму надає можливість знизити кількість загиблих, травмованих, зберегти майно, обладнання, виробництва тощо. А також велика кількість фінансів буде заощаджена на розвиток виробництва, а не на оплату інвалідам та сім'ям загиблих.

Та найголовніше – це збереження життя і здоров'я працюючих. Як зазначено у програмах європейських країн, механізм повернення до профілактики застосовується для оцінювання засобів, витрачених на мікрорівні окремими підприємствами на заходи з профілактики у сфері охорони праці.

У результаті досліджень, проведених у Німеччині, з'ясувалось, що окупність профілактики дорівнює 1,6, тобто за кожний вкладений у профілактику 1 євро отримано 1,60 євро прибутку. Подібний проект, який започатковано у 2006 році у Німеччині, надалі реалізовано як у Німеччині, так і ще в 16 країнах, таких як Швеція, Швейцарія, США, Австралія, Австрія тощо. У різних країнах окупність профілактики варіювалась у межах 1,6...5,5, в середньому вона склала 2,2 [4]. Тобто це показує, що на профілактиці від травматизму можна не тільки зберегти життя та здоров'я людей, а ще й заробити кошти.

Як бачимо, поліпшення умов праці, зниження рівня травматизму та професійної захворюваності на виробництві може мати не лише соціальний, а й економічний ефект, адже результати роботи спеціалістів з охорони праці сприяють збільшенню фонду робочого часу, підвищенню ефективності

використання обладнання, зниженню плинності кадрів, витрат на пільги та компенсації за несприятливі умови праці, скороченню видатків, пов'язаних із виробничим травматизмом і захворюваністю працівників тощо.

Так, наприклад, раціональний комплекс заходів, спрямованих на поліпшення умов праці (складається спеціалістами з охорони праці на початку кожного року, затверджується роботодавцем і в подальшому реалізується) може забезпечити приріст продуктивності праці на 15...20 % і більше. Продуктивність праці збільшується за рахунок ергономіки робочого місця, правильного вибору устаткування, обладнання тощо.

Реалізація заходів, спрямованих на поліпшення умов праці, зниження виробничого травматизму та професійної захворюваності, потребує затрат і часто досить суттєвих, які зумовлюють збільшення собівартості продукції, зменшення доходів, що негативно сприймається багатьма роботодавцями, які вважають такі витрати марними. Тому держава має впливати та стимулювати роботодавців щодо використання достатньої кількості коштів на профілактику нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.

Соціальне страхування у Польщі, в тому числі від нещасних випадків на виробництві, стало передусім гарантією того, що працівник буде фінансово захищений у разі втрати працездатності. Послугами ZUS (Управління соціального страхування), яке займається питаннями різного виду страхування у країні, можуть скористатись як громадяни Польщі, так і іноземці.

Офіційно працевлаштовані у країні зобов'язані мати соціальне страхування. Якщо людина працює за трудовим договором, застрахувати такого працівника зобов'язаний роботодавець. Однак, якщо працівник здійснює діяльність за договором доручення або підяду, працює з дому, застрахуватись добровільно можна у Національному фонді здоров'я (NFZ).

З 1 січня 2014 року набула чинності угода між Україною і Республікою Польща «Про соціальне забезпечення» від 18 травня 2012 року, що становить правову базу координації польської влади праці громадян України, які легально проживають та працюють у Польщі.

Інструменти економічного впливу держави на роботодавця – це кредитна, податкова, інвестиційна, страхова політика, прямі субсидії для поліпшення стану умов і охорони праці та політика штрафних санкцій. Відповідно до цього економічні методи управління охороною праці можуть бути реалізовані [2; 3]:

- створенням сприятливих умов для кредитування заходів і засобів з охорони праці;

- наданням податкових пільг;

- запровадженням таких умов для інвестування, оновлення та модернізації виробничих фондів, які обов'язково б ураховували вимоги безпеки праці та виробничого середовища;

- забезпеченням функціонування системи обов'язкового страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на основі прямого зв'язку між рівнями травматизму, профзахворюваності, стану умов і охорони праці та страховими внесками підприємств;

- нормативно-правовими вимогами, які регламентують застосування штрафних санкцій за порушення роботодавцем вимог безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;

- забезпеченням державного фінансування наглядової, консультаційної, дозвільної та основних напрямів науково-дослідницької роботи;

- фінансуванням окремих заходів з охорони праці на найнебезпечніших виробництвах [2; 3].

Завдяки регулюванню через колективний договір між робітником (найманою особою) та роботодавцем або безпосередньо роботодавцем через систему преміювання за виробничі результати, систему управління охороною праці підприємства чи взагалі через систему

управління підприємством реалізується економічний вплив на трудовий колектив у цілому.

Стосовно витрат на превентивні заходи в бюджетах систем страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, у різних країнах вони становлять різний відсоток, наприклад, у Польщі та Україні – 0,07 %, Іспанії – 0,5 %, Японії – 2,1 %, Австрії – 5 %, Канаді – 5,8 %, Швейцарії – 6,5 %, Німеччині – 6,9 %, Південній Кореї – 8 %.

Що стосується України, то навіть ці відносно невеликі кошти не завжди використовувались у повному обсязі. А їх потрібно не тільки використовувати повністю, а і більше коштів виділяти для профілактики нещасних випадків, для програм навчання не тільки працівників у різних галузях промисловості, а також для навчання студентів, збільшення кількості годин для викладання дисциплін з охорони праці, соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань тощо.

А тепер, у такий складний для нашої країни воєнний час, елементарні питання, пов'язані з профілактикою нещасних випадків на місцях роботи, безпеки на місцях праці, на вулицях, у домівках – це пріоритетні питання для всіх жителів країни, які мають зберегти життя та здоров'я для відновлення країни після руйнівної війни.

Серед причин нещасних випадків в Україні, згідно зі щорічною статистикою, найбільший відсоток, а це приблизно 60...65 % кожного року, складають організаційні причини, серед яких найпоширеніша – невиконання вимог інструкцій з охорони праці та посадових обов'язків (близько половини з усіх). Це говорить про несерйозне ставлення до інструктажів як самих працівників, так і інженерів з техніки безпеки, які проводять ці інструктажі. Також не завжди серйозно ставляться до інструктажів з техніки безпеки і в навчальних закладах, а мінімальна інформація для студентів, яку вони отримують на заняттях, пов'язана із

постійним зменшенням годин на викладання відповідних дисциплін. Тому необхідність посилення навчання та профілактичних заходів не викликає жодних сумнівів.

Щодо поліпшення роботи з профілактики нещасних випадків на виробництві необхідно також удосконалити законодавство в галузі охорони праці. Безпечні умови праці можна забезпечити шляхом взаємодії уряду, роботодавців та профспілок.

Актуальною бачиться міжнародна співпраця між урядовими організаціями, між трудовими колективами, комітетами з охорони праці, які дають можливість використовувати сучасні технології та методи поліпшення умов праці та зменшення травматизму на виробництвах.

Міжнародна організація праці звертає особливу увагу на потребу усіх країн у розширенні їх можливостей щодо використання достовірних даних про охорону праці та про достовірну реєстрацію нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань. Наявність точних даних дозволяє оцінювати фактичну картину нещасних випадків, а також служить основою для створення надійних систем охорони праці в цілому. Це дає можливість виявити нові небезпечні фактори, оцінити їх вплив на працівників, а також розробити запобіжні заходи для подібних видів робіт у різних сферах та галузях промисловості.

На жаль, іноді у нас спостерігається практика приховування нещасних випадків від розслідування або упереджене розслідування, іноді реєструються тільки важкі нещасні випадки, які важко приховати, або нещасні випадки із смертельним наслідком [6]. Це також пов'язано з досить великим відсотком тіньової зайнятості людей, які працюють без офіційного оформлення трудових відносин із роботодавцем. Результатом такого масового приховування нещасних випадків

на виробництві стало те, що Україна має недостовірне співвідношення кількості загиблих на виробництві до загальної кількості потерпілих від нещасних випадків.

Так, за останні 10...15 років в Україні це співвідношення на рівні 1 : 10, тоді як у країнах Євросоюзу – це 1 : 200...1 : 1000. Люди, які працюють без легального оформлення, приречують себе у разі нещасного випадку на позбавлення належного відшкодування заподіяної шкоди, а родина позбавляється виплат, передбачених у разі смерті працівника.

Питання боротьби з неформальною економічною ситуацією, пов'язаною з нелегальним працевлаштуванням, стало предметом підвищеної уваги Міжнародної організації праці, про що свідчить прийняття відповідної Рекомендації № 204 у 2015 році [7].

Висновки. Ми провели аналіз тенденцій розвитку соціального страхування від нещасних випадків та професійних захворювань на прикладі країн Євросоюзу та України, який показує, що важливим стало створення превентивної програми страхування, до якої входять такі напрями як здійснення заходів із регулювання шляхом включення норм з охорони праці до програм соціального страхування від нещасних випадків та професійного захворювання; посилення контролю за станом безпеки праці як на самому підприємстві, так і на рівні держави; усунення неформальної економіки шляхом застосування норм Міжнародної організації праці.

Необхідно приділяти більше уваги профілактиці травматизму, навчання працівників, навчання студентів – майбутніх працівників та керівників, наданню їм більше освітніх послуг із дисциплін, які можуть допомогти отримати знання щодо збереження життя та здоров'я працюючих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Звіт про страхову діяльність Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України за 2019 рік. URL: <http://www.social.org.ua/view/6141>

2. Калда Г. С., Килимник О. М., Мітюк Л. О., Ляшук К. П. Державне соціальне страхування : навч. посіб. Хмельницький : ХНУ, 2011. 272 с.
3. Калда Г. С., Ганзюк А. Л., Филипчук В. Л. Державне соціальне страхування від нещасних випадків та професійних захворювань : навч. посіб. Хмельницький, 2022. 108 с.
4. Усиление роли программ страхования в предотвращении несчастных случаев на производстве и профессиональной заболеваемости. Группа техн. поддержки по вопр. достойного труда и Бюро МОТ для стран Вост. Европы и Центр. Азии. Москва : ILO, 2016. 56 с. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/rogeneva/documents/publication/wcms_492746.pdf
5. Greiner D., Kranig A. Prevention, Rehabilitation and Compensation in the German Accident Insurance System. URL: <http://www.iloencyclopaedia.org/part-iii-48230/topics-in-workers-compensation-systems/36-26-workers-compensation-systems-topics-in/prevention-rehabilitation-and-compensation-in-the-german-accident-insurance-system>
6. Національне дослідження з питань реєстрації нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань та повідомлення про них. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_protect/protrav/safework/documents/publication/wcms_208295.pdf
7. Рекомендация МОТ № 204 О переходе от неформальной к формальной экономике 2020 г. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_norm/normes/documents/normativeinstrument/wcms_386779.pdf
8. Дрозд І., Дрозд М., Семко О. Втрати держави внаслідок виробничого травматизму зі смертельними наслідками. *Україна : аспекти праці*. 2006. № 5. С. 3–8.
9. Левін П. Удосконалення соціального страхування від нещасних випадків – умова збереження трудового потенціалу. *Україна : аспекти праці*. 2006. № 2. С. 21–27.
10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/print> (дата звернення : 30.03.2022).

REFERENCES

1. *Zvit pro strakhovu diyal'nist' Fondu sotsial'noho strakhuvannya vid neshchasnykh vyypadkiv na vyrobnytstvi ta profesiynykh zakhvoryuvan' Ukrainy za 2019 rik* [Report on insurance activities of the Social Insurance Fund for Industrial Accidents and Occupational Diseases of Ukraine for 2019]. URL: <http://www.social.org.ua/view/6141> (in Ukrainian).
2. Kalda G.S., Kilimnik O.M., Mitiuk L.A. and Lyashuk K.P. *Derzhavne sotsial'ne strakhuvannya : navch. posibnyk* [State social insurance : tutorial]. Khmelnytskyi : KhNU Publ., 2011, 272 p. (in Ukrainian).
3. Kalda G.S., Ganzjuk A.L. and Filipchuk V.L. *Derzhavne sotsial'ne strakhuvannya vid neshchasnykh vyypadkiv ta profesiynykh zakhvoryuvan' : navch. posibnyk* [State social insurance against accidents and occupational diseases : tutorial]. Khmelnytskyi, 2022, 108 p. (in Ukrainian).
4. *Usileniye roli programm strakhovaniya v predotvrashchenii neshchastnykh sluchayev na proizvodstve i professional'noy zabolevayemosti. Gruppy tekhn. podderzhki po vopr. dostoyного труда i Byuro MOT dlya stran Vost. Yevropy i Tsentra. Azii* [Strengthening the Role of Insurance Programs in Preventing Occupational Accidents and Occupational Disease. Decent Work Technical Support Unit and ILO Bureau for Eastern Europe and Central Asia]. Moscow : ILO, 2016, 56 p. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/europe/rogeneva/documents/publication/wcms_492746.pdf (in Russian).
5. Greiner D. and Kranig A. Prevention, Rehabilitation and Compensation in German Accident Insurance System. URL: <http://www.iloencyclopaedia.org/part-iii-48230/topics-in-workers-compensation-systems/36-26-workers-compensation-systems-topics-in/prevention-rehabilitation-and-compensation-in-the-german-accident-insurance-system>
6. *Natsional'ne doslidzhennya z pytan' reyestratsiyi neshchasnykh vyypadkiv na vyrobnytstvi, profesiynykh zakhvoryuvan' ta povidomlennya pro nykh* [National study on the registration and notification of accidents at work, occupational diseases]. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_protect/protrav/safework/documents/publication/wcms_208295.pdf (in Ukrainian).
7. *Rekomendatsiya MOT № 204 O perekhode ot neformal'noy k formal'noy ekonomike 2020* [ILO Recommendation 204 on the transition from the informal to the formal economy 2020]. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_norm/normes/documents/normativeinstrument/wcms_386779.pdf (in Ukrainian).
8. Drozd I., Drozd M. and Semko A. *Vtraty derzhavy vnaslidok vyrobnychoho travmatyzmu zi smertel'nymy naslidkamy* [Losses of the state due to industrial injuries with a fatal outcome]. *Ukrayina : aspekty pratsi* [Ukraine : Aspects of Labor]. 2006, no. 5, pp. 3–8. (in Ukrainian).
9. Levin P. *Udoskonalennya sotsial'noho strakhuvannya vid neshchasnykh vyypadkiv – umova zberezheniya trudovoho potentsialu* [Improvement of social insurance against accidents – a condition for preservation of labor potential]. *Ukrayina : aspekty pratsi* [Ukraine : Aspects of Labor]. 2006, no. 2, pp. 21–27. (in Ukrainian).
10. *Zakon Ukrayini "Pro zahalnooboviazkove derzhavne sotsialne strakhuvannya" 23 veresnya 1999 roku № 1105-XIV* [The Law of Ukraine “About obligatory state social insurance”, 23 September, 1999 no. 1105-XIV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/print> (in Ukrainian).

Надійшла до редакції : 21.03.2022.